

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย ได้ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคือ

- 2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์
- 2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
- 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.4 สรุป

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์

(ลิทธิพร ภิรมย์รัตน์ ,2547 :40) ได้กล่าวถึงความหมายของการอนุรักษ์ที่มีความแตกต่างกันคือ

- Restoration คือการปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพเดิม โดยสร้างทดแทนสิ่งที่สูญหายไป
- Rehabilitations and Renovation คือการฟื้นฟูบูรณะและปรับปรุงใหม่ ให้อยู่ในสภาพดีและใช้ประโยชน์ได้
- Conservation คือการสงวนรักษาให้ใช้ประโยชน์ได้นานต่อไปในอนาคต
- Replication Reconstruction คือการจำลองหรือสร้างขึ้นใหม่ให้เหมือนเดิม
- Relocation คือการเคลื่อนย้ายไปสร้างในที่ตั้งใหม่ให้มีสภาพเหมือนเดิมมากที่สุด

โดยการอนุรักษ์มักเกิดจากแรงจูงใจหลายประการที่นำไปสู่การดำเนินการได้แก่

- Protect our Legacy/ Heritage เพื่อพิทักษ์มรดกของสังคม
- Ensure variety in urban fabric เพื่อสร้างความหลากหลายมีชีวิตชีวาให้เกิดขึ้น
- Economic เพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ที่เกิดจากกิจกรรมพาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว
- Symbolic เพื่อเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนให้ชนรุ่นหลังได้รู้จักและเกิดความภาคภูมิใจ

หลักการ กระบวนการและแนวทางการดำเนินงานการอนุรักษ์

กระบวนการอนุรักษ์ The Burra Charter (Australia ICOMOS,1999)

1. การระบุสถานที่อนุรักษ์และส่วนที่เกี่ยวข้อง (Identify Place and associates)
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของสถานที่อนุรักษ์ (Gather & Record Information about The Place Sufficient to Understand Significance)
3. การประเมินความสำคัญ (Assess Significance)
4. การจัดเตรียมเอกสารหรือข้อความที่เป็นทางการเกี่ยวกับความสำคัญของสถานที่หรือสิ่งที่จะอนุรักษ์ (Prepare Statement of Significance)
5. การระบุภาระจำยอมที่เกิดจากความสำคัญ (Identify Obligations Arising from Significance)
6. การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่จะมีผลกระทบต่ออนาคตของสถานที่อนุรักษ์ (Gather Information About other Factors Affecting the Future of the Place)
7. การพัฒนานโยบาย (Develop Policy)
8. การจัดเตรียมข้อความนโยบายในการดำเนินการอนุรักษ์ (Prepare a Statement of Policy)
9. การบริหารจัดการสถานที่อนุรักษ์ตามที่กำหนดในนโยบาย (Manage Place in Accordance with Policy)
10. การติดตามและปรับปรุงแก้ไข (Monitor and Review)

มหาวิทยาลัยศรีปทุม
SRIPATUM UNIVERSITY

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

- ความสำคัญของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น (วิวัฒน์ เตมียพันธ์ : 2537) กล่าวถึงความสำคัญของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดยเฉพาะเรือนพักอาศัย ตลอดจนแนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และความสำคัญต่อการศึกษาสถาปัตยกรรมท้องถิ่น

ที่มา : วารสารสถาปัตยกรรมอาสา

ภาพที่ 2.1 - 2.2 แสดงภาพการเรือนเครื่องผูกตามรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

หมู่บ้านไต่ (ไทยใหญ่) ที่บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (อรศิริ ปาณินท์ :2537) กล่าวถึงการวางผังหมู่บ้าน ลักษณะทางกายภาพและภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ของบ้านและวัดในหมู่บ้าน ตลอดจนองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีผลต่อสถาปัตยกรรม

วิถีชาวเหนือ ความเชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ ชุมชน

วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม (อรศิริ ปาณินท์ : 2552) กล่าวถึงภูมิลักษณะของภาคเหนือ สภาพแวดล้อมของเรือนอันเนื่องมาจากระบบนิเวศ ระบบสังคมกับระบบเหมืองฝาย และภูมิปัญญาล้านนาในวิถีชีวิตและเรือนพักอาศัยอันเนื่องมาแต่สภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ

เรียบง่าย และเป็นสุขกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (อรศิริ ปาณินท์ : 2550) กล่าวถึงหมู่บ้านและเรือนในเมืองไทย เรือนพวน เรือนมอญ และหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทนอกประเทศ

30 ชาติในเชียงราย (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ : 2551) กล่าวถึงลักษณะทางวัฒนธรรมชนบะประเพณี และรูปแบบของที่อยู่อาศัยรวมจนถึงวิถีชีวิตของชนเผ่าต่างๆจำนวน 30 ชนเผ่าในจังหวัดเชียงราย

คติความเชื่อและระบบสังคมซึ่งสัมพันธ์กับเรือนและการอยู่ (ต้นข้าว ปาณินท์และคณะ : 2548) กล่าวถึงการดำรงชีวิตของกลุ่มชนและกลุ่มชาติพันธุ์ ในแง่การตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับคติความเชื่อ และนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ทั้งการตั้งถิ่นฐาน การปลูกสร้างบ้านเรือน การอยู่อาศัยและการดำรงชีวิตของชาวพวน ชาวมอญและชาวไทยดำ

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(วิทยา ดวงธิดา : 2548) กล่าวถึงการศึกษาชุมชนไทยจีน บ้านสันกำแพงปลา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีเอกลักษณ์วัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีต จากการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งปัจจุบันนโยบายการพัฒนาภาครัฐ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อชุมชน ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานและการใช้พื้นที่ ก่อให้เกิดการขยายตัวของชุมชนอย่างไร้ทิศทาง และส่งผลให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและวิถีดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งกรอบแนวทางการอนุรักษ์ คือต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และการใช้มาตรการทางผังเมืองในการควบคุมการใช้ที่ดิน และการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

(จีรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา โดยศึกษาข้อมูลและความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเข้าไป ซึ่งศึกษาถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยมีขอบเขตของการศึกษาชุมชนกะเหรี่ยง เย้า มูเซอ ที่ตั้งอยู่บนเส้นทางท่องเที่ยวในลุ่มแม่น้ำกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งพบว่าลักษณะของการท่องเที่ยวเป็นแบบชมธรรมชาติ และศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน และการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านอาชีพ รายได้ และในด้านสังคมก่อให้เกิดการรวมกิจกรรมในสังคม การย้ายถิ่นของประชากร ปัญหาสังคมต่างๆ ส่วนทางด้านวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงการอยู่อาศัย การบริโภค การแต่งกายรวมทั้งวัฒนธรรมต่างๆที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการดำรงชีวิต

(อมร กฤษณพันธุ์ : 2547) ได้ศึกษาการอนุรักษ์ชุมชนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรม ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานีโดยมีมาตรการหรือแนวทางซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือทางกายภาพคือตัวเรือนและสภาพแวดล้อม ทางนามธรรมคือเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่สืบทอดมาตลอดตั้งแต่อดีต โดยมีแนวทางในการอนุรักษ์คือ การประชาสัมพันธ์ มาตรการทางกฎหมายใน

การออกแบบและปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ที่ประกาศเขตเฉพาะ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและ
กิจกรรมทางวัฒนธรรม

(ยศ สันตสมบัติและคณะผู้วิจัย : 2547) ได้ศึกษาระบบและภูมิปัญญาในการจัดการ
ทรัพยากรที่เกิดผลกระทบจากการท่องเที่ยว ที่มีต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมและศักยภาพของ
ชุมชน โดยทำการศึกษากับชุมชนท้องถิ่นตามกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งพบว่า
บริบทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตภาคเหนือตอนบนเชื่อมโยงกับปัญหา ความด้อยพัฒนา
และความเป็นคนชายขอบของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกระทำให้กลายเป็น “ ผู้ถูกเที่ยว ” ซึ่งจำเป็นต้อง
ฟื้นฟูจิตสำนึกในธรรมชาติแวดล้อมและศักดิ์ศรีทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม รวมทั้งสร้าง
กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน และระบบการบริหารจัดการท่องเที่ยว
ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีศักยภาพสำคัญในการสร้างแรงจูงใจ
เพื่อให้ชุมชนหันมาอนุรักษ์และพัฒนาธรรมชาติแวดล้อมยั่งยืน

งานวิจัยได้ทำการศึกษากฎหมายและเทศบัญญัติที่เกี่ยวข้อง คือการใช้ประโยชน์ที่ดิน
ตามที่ได้จำแนกประเภททำกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองเชียงราย พ.ศ. 2550
โดยมีขอบเขตในการศึกษาคือ

- การกำหนดประเภทการใช้ที่ดินในบริเวณริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย
- ข้อบังคับประเภทและระยะ ตลอดจนความกว้างของถนน

มหาวิทยาลัยศรีปทุม
SRIPATUM UNIVERSITY

2.4 สรุป

จากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ดังนี้

2.4.1 ทราบถึงแนวคิดและกระบวนการในการอนุรักษ์และสงวนรักษาให้ใช้ประโยชน์ตามแนวทางที่กำหนด

2.4.2 ทราบถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

2.4.3 นำแนวคิดด้านกฎหมายและเทศบัญญัติมาเสนอแนวทางต่อการควบคุมตลอดจนการบังคับใช้

2.4.4 นำแนวความคิดของการอนุรักษ์กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาในรูปแบบเดียวกันมาปรับใช้กับชุมชนที่ทำการศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีปทุม
SRIPATUM UNIVERSITY